

Els arrendaments del proveïment de neu a la ciutat de Tortosa en el primer terç del segle XVII

Joan-Hilari MUÑOZ i SEBASTIÀ

RESUMEN

Este artículo constituye una primera aproximación a una actividad económica que alcanzó gran importancia, desarrollada en Tortosa entre los siglos XVI y XVII: el aprovechamiento de la nieve de Els Ports con fines comerciales para el consumo humano, ya sea para refrescar bebidas y alimentos o para usos médicos. Si bien se estudian los primeros arrendamientos conservados, que datan de 1614, también podemos aportar datos sobre arrendamientos anteriores, datados, como mínimo, el 1573.

ABSTRACT

This article presents a preliminary approach to an important economical activity developed in Tortosa during the 16-19th centuries: the exploitation of the snow from Els Ports range for comercial purposes, either to cool drinks and food, or for medical purposes. We study the first leasings, dating from 1614, but information of earlier leasings, dating as far back as 1573, is also presented.

Introducció

Encara que ens pugui semblar sorprenent a l'època moderna, molt abans del descobriment de les aplicacions de l'electricitat en el món de la refrigeració i conservació d'aliments i begudes, els nostres avantpassats ja podien consumir (amb un preu econòmicament raonable) begudes refredades amb neu o glaç natural durant els calorosos mesos de l'estiu i també podien conservar i transportar millor alguns aliments (com ara el peix) amb els mateixos elements refrigerants.

La causa d'això cal buscar-lo en la construcció i explotació de pous de neu, la finalitat dels quals era conservar la neu caiguda durant l'hivern, i així poder-ne disposar durant pràcticament tot l'any. En algunes zones on el fred de l'hivern era més intens (com ara el Montseny) també es varen construir basses poc profundes per a produir gel de forma natural, que una vegada s'havia glaçat, era tallat en blocs i guardat en pous excavats expressament.

Malgrat les dificultats que representava el transport i emmagatzematge fins que finalment arribava al consumidor, la neu o el glaç natural van arribar a convertir-se en una font d'ingressos notable per als explotadors del servei i en un producte gairebé indispensable per als consumidors.¹

Encara que consten notícies sobre l'ús de la neu o glaç per a refredar aliments o begudes des del segle disset abans de Crist,² les primeres notícies escrites conegudes de l'existència d'un pou de neu que es tenen a Catalunya són de l'any 1303 i corresponen a Sant Llorenç de Morunys, a la comarca del Solsonès.³ Tot sembla indicar que durant l'edat mitjana i bona part del segle XVI el consum de neu només havia estat a l'abast de grups socials amb un alt poder adquisitiu, a causa del seu elevat preu, motivat probablement pel reduït nombre de pous de neu existents llavors.

Aquesta situació sembla canviar a finals d'aquell segle, quan es produeix una autèntica democratització en el consum de neu i gel natural, amb la construcció i explotació comercial de molts pous de neu arreu de la

1 Joan López. "Els pous de neu i de glaç del Montseny. Inventari per a una preservació", *Monografies del Montseny*, 7. Viladrau: Amics del Montseny, 1992, 63. Voldríem agrair a Josep M. T. Grau, arxiver de l'Arxiu Històric de Tarragona, i als directors dels arxius Comarcal de la Selva i Històric de Girona, l'haver-me facilitat una part de la bibliografia utilitzada en aquest treball.

2 *Ibid.*, 66.

3 Antoni Pladevall, "Els pous de glaç i de neu a Catalunya". *Espais*, 38. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya 1994, 49.

conca mediterrània.⁴ Molts autors relacionen aquest creixement de la construcció de pous i l'explotació comercial de la neu amb el fet de que entre els segles XVI i XIX hi va haver a Europa una "petita època glacial", amb unes temperatures hivernals més baixes i un índex de precipitacions més elevat que a l'actualitat.⁵ Així, per exemple, a la ciutat de Tortosa entre els anys 1573 i 1891 consten fins a quinze gelades del riu Ebre, a causa de la conjunció de les baixes temperatures i de l'alentiment de la velocitat del corrent fluvial pel pont de barques.⁶

La baixada dels preus de la neu i el glaç natural motivarà un augment espectacular del seu consum, amb tres usos principals: refredar diferents tipus de begudes (vi, aiguardent, orxates, llimonades...), per a usos medicinals (tallar hemorràgies, rebaixar la febre, combatre inflamacions...), així com també per a conservar i transportar millor alguns aliments, com ara el peix.⁷

Aquesta expansió del consum motivarà, de retruc, que molts municipis (com el de Tortosa), vegin en el proveïment de neu un negoci lucratiu per la qual cosa van decidir monopolitzar-lo i regular-lo, mitjançant ordinacions i arrendaments públics, per tal de tenir millor control fiscal sobre aquest sector comercial tan important en aquella època.

Així en aquest treball estudiarem les condicions de l'arrendament del proveïment de la neu i gel a la ciutat Tortosa en el primer terç del segle XVII, a partir dels dos primers exemples localitzats fins ara, corresponents als anys 1614 i 1622.

Cal tenir present també el fet que la ciutat de Tortosa, en trobar-se pròxima al massís muntanyós dels Ports, li va permetre, malgrat la irregularitat de precipitacions recollides en el mateix, tenir facilitats per recollir i conservar neu o gel.⁸ Si a aquest factor geogràfic li afegim la dada climàtica històrica citada anteriorment, la conjunció de tots dos fets

4 Josep M. T. Grau, *La indústria tradicional de Montblanc i la Conca en el segle XVIII*. Montblanc: l'autor 1989, 17.

5 E. Leroy Ladurie. "Histoire et climat", *Annales*, 14. Paris 1959. Citat per Josep Matas a "Notícies sobre un antic negoci força rodó: els pous de glaç". *Llibre de la marxa de l'urboç*. La Bisbal d'Empordà: Colla de marxaires 1983, s/p.

6 Ramon Miravall. *Flagells naturals sobre Tortosa. Riuades, gelades, aiguats i sequeres, ventades i terratrèmols*. Barcelona: Columna-Tresmall 1997, 178-179.

7 Josep M.T. Grau i Roser Puig, "Refrescar les begudes a l'estiu, una pràctica secular", *Girona Gastronòmica*, 35 (juliol 1989), 8.

8 Un resum de dades climàtiques del massís dels Ports, es pot trobar a Lluís Torres. *Flora del massís del Port*. Tarragona: Diputació 1989, XXV-XXXII.

explicaria millor que la recollida de neu fos un negoci rendible a la zona dels Ports fins les darreries del segle XIX.⁹

Els arrendaments anteriors a l'any 1614

Malgrat que el text íntegre del primer arrendament localitzat, fins ara, de proveïment de neu a la ciutat de Tortosa correspon a l'any 1614, de moment podem aportar algunes dades (susceptibles d'ésser ampliades en futurs estudis) d'anteriors arrendaments,¹⁰ els quals daten com a mínim, de l'any 1573, quan el municipi va arrendar el dia 4 de novembre d'aquell any a Jaume Cotxí, mercader de Tortosa, el proveïment de neu a la ciutat per un temps de 6 anys.¹¹

Una altra dada en referència a la utilització de la neu durant el segle XVI, que malgrat no correspongui als arrendaments municipals és interessant ressenyar-la, és el permís donat pel municipi el dia 21 de setembre de 1587, a Francesc Oliver per tallar fusta en el Port per construir un pou de neu per al seu propi ús.¹²

Les darreres referències localitzades sobre els arrendaments anteriors al de l'any 1614, són tres documents que tracten tots del mateix tema (l'arrendament del novenni 1605-1614 i els problemes del municipi amb Melcior Sanxo, l'arrendatari de dit proveïment).

El més antic d'aquests documents, que podem datar entre els mesos d'agost i octubre de l'any 1611,¹³ tracta de l'intent d'embargament, per part del municipi, dels béns del matrimoni format per Josep Simó Fraga i Montserrat Cartoixa, com a hereus de Joan Cartoixa, pagès del lloc de Benifallet, el qual fou avalador del ja esmentat Sanxo, esparter de

9 Segons Ramon Verges Pauli l'aprofitament comercial de la neu caiguda en el pous dels Ports va finalitzar pels voltants de l'any 1895. Ramon Verges Pauli. *Espurnes de la llar, vol I*. Tortosa: Imprenta Querol 1909, 256 (hem utilitzat l'edició facsímil de la Cooperativa Gràfica Dertosense de l'any 1991).

10 Del conjunt de llibres d'Albarans del segle XVI (llibres d'arrendaments públics), conservats a l'Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre (=AHCTE), només ens ha estat possible consultar els volums núms. 3 (1563-1571) i 5 (1581-1593), on no consta cap referència a arrendaments de proveïment de neu; els altres dos volums, el número 4 (1572-1584) i el 6 (1593-1605), de moment no són consultables a causa del seu precari estat de conservació. Una cosa semblant passa amb els volums de Provisions (llibres d'acord municipals) d'aquest període, ja que a més dels volums desapareguts, hi ha volums com el de l'any 1591-92, que tampoc es pot consultar a causa del seu mal estat i d'altres com el dels anys 1597-98, que es troba mutilat en els darrers fulls.

11 AHCTE. Fons Municipal de Tortosa. Registre 2.407 (paper), f. 196v.

12 *Ibid.*, f. 240, v.

13 AHCTE. Fons Municipal de Tortosa. Registre 1.894 (paper).

Tortosa. Aquest darrer devia 150 lliures de moneda barcelonesa a Pau Bosc, detentor del càrrec de clavari municipal el trienni anterior.

Com que en una visita d'inspecció a la casa del matrimoni, no es trobaren béns propietat dels mateixos, el municipi per cobrar el deute intentà subhastar una finca anomenada la Mijana, situada en el terme de Benifallet i el comprador fou el mercader Pere Xies, el qual l'adquirí per 120 lliures el dia 17 d'octubre de 1611, encara que sembla que la venda no tingué validesa, tal com tot seguit veurem.

Els altres dos documents tracten del mateix tema, un d'ells recull l'acord del Consell del municipi per a que s'escrigui a Alcanyís i altres ciutats, a veure si poden facilitar neu a Tortosa, en el mateix document es demana al veguer l'empresonament de Simó Fraga.¹⁴

El darrer document recull la demanda imposada pel municipi a Melcior Sanxo de les 150 lliures que aquest encara devia (probablement la venda de la finca del matrimoni Fraga-Cartoixa no fou vàlida) el maig de l'any 1613, i que es negava a pagar, excusant-se en el fet que aquell any no havia caigut neu.¹⁵

L'arrendament del proveïment de neu per als anys 1614-1623

Aquest és el primer arrendament del qual coneixem el text íntegre del contracte¹⁶ datat el dia 15 de gener de 1614 i que fou vigent durant els nou anys compresos entre el primer dia d'abril d'aquell any i el darrer de març de 1623. L'arrendatari del servei triat pel municipi fou Salvador Tarrós, mercader de Tortosa, el qual es va comprometre a pagar la quantitat de 109 lliures anuals per disposar del monopoli del servei.

El contracte de l'arrendament consta de vuit articles, els quals tractarem només de forma sumària, ja que el contracte següent (datat l'any 1622), amplia i completa les dades d'aquest. Per aquest motiu, hem optat per fer un estudi més ampli del contracte posterior; així les dades més importants incloses en el text del contracte d'aquest període són les següents:

14 AHCTE. Fons Municipal de Tortosa. Provisions 73, acta del dia 18 d'abril de 1613, f. 219v.

15 Ibid., acta del 11 de maig de 1613, fs. 234-234v.

16 AHCTE. Fons Municipal de Tortosa. Albarans 7, fs. 195-196v. i Albarans 8, fs. 49v.-51. Els dos volums recullen el text del contracte de forma pràcticament idèntica.

- a. el preu de venda al públic, establert en tres diners la lliura de neu o gel.
- b. el període de durada del servei de subministrament de neu o gel: els nou mesos compresos entre el primer dia d'abril i el darrer de novembre de cada any.
- c. les multes estipulades per a impedir la manca de subministrament de neu per part del proveïdor. També es recull la prohibició taxativa de recollir i vendre neu a la ciutat i terme de Tortosa per altres persones que no fossin el proveïdor.
- d. la donació (obligatòria) que havia de fer l'arrendatari del servei d'una quantitat de neu o gel (concretament quatre arroves), el dia que se celebrava a la ciutat la cursa de braus anual.
- e. per últim, es recull la possibilitat que la ciutat pogués intervenir (si el nou arrendatari així ho volia), per tal de facilitar la venda dels pous construïts per l'arrendatari anterior del proveïment al llavors designat. Malauradament el text d'aquest punt del contracte no recull el lloc exacte on estaven situats aquests pous.

L'arrendament del proveïment dels anys 1623-1632

D'aquest contracte, més llarg i complet que l'anterior de 1614, a més del text íntegre amb les condicions estipulades, també podem conèixer les gestions empreses pel municipi per tal de fer efectiu l'arrendament del servei. Això és possible gràcies al fet que s'hagi conservat el volum d'acords municipals de l'any 1622, on es recullen les esmentades gestions.¹⁷

El procés iniciat pel municipi de Tortosa per tal d'arrendar el servei de proveïment de neu s'inicià, tal com normalment passava amb els altres arrendaments públics, abans de finalitzar el contracte vigent per a què d'aquesta manera, si s'allargaven les gestions per qualsevol causa, l'esmentat servei no quedés aturat. Així, el contracte vigent acabava formalment el dia 31 de març de 1623 i les gestions per concedir el següent s'iniciaren el dia 21 de maig de l'any anterior.

El mecanisme utilitzat pel municipi fou el de subhasta pública, marcant una xifra inicial i baixant-la en successius oferiments; paralelament a la baixa del preu, s'augmentava "l'eixau", que era una prima oferida als

¹⁷ AHCTE. Fons Municipal de Tortosa. Provisions 77. Recull les actes municipals dels anys 1622-1623.

interessats en prendre l'arrendament. En aquest cas, van ser necessaris fins a cinc oferiments¹⁸ per a aconseguir finalment que el mestre velluter de Tortosa Joan Tarrós prengués l'arrendament del servei de proveïment de neu. Tarrós va acceptar vendre la neu a tres diners la lliura –a Reus el preu de venda l'any 1610 era de 4 diners la lliura–¹⁹ i pagar anualment la quantitat de 121 lliures i 10 sous.

Una vegada acceptada l'oferta de Joan Tarrós, el municipi va reconèixer el dia 27 de juliol de 1622 com a fiadors de l'arrendament els mercaders Joan Deona, Pere Fuster, Gabriel Tarrós i Salvador Tarrós (l'arrendatari dels anys 1614-1623) el mestre d'obres de la Seu Martí d'Abària, el fuster Pere Pau Martí, el teixidor Pau Blanc i l'argenter Josep Prades. L'elevat nombre de fiadors (vuit en total) segurament respon al fet de què el municipi volia que es complissin totes les condicions econòmiques del contracte d'arrendament, per tal d'estalviar-se possibles problemes com els succeïts amb Melcior Sanxo, que hem vist anteriorment.

Dos dies després d'aquestes gestions, el dia 29 de juliol, es va signar el contracte entre ambdues parts (municipi i arrendatari), sota un conjunt de condicions que tot seguit comentarem.

Aquest contracte d'arrendament, que fou vigent entre els anys 1623 i 1632²⁰ i el transcrivim de forma íntegra al final d'aquest estudi en forma d'apèndix documental, és més ampli que el del període 1614-1623, ja que consta d'un total d'onze articles, enfront dels vuit del contracte anterior. La seva estructura és la següent:

- a. El contracte comença amb una introducció on es fa constar el nom de l'arrendatari i el preu de remat: el velluter Joan Tarrós, que es va comprometre a pagar al municipi la quantitat de 121 lliures i 10 sous anuals. El temps de vigència del mateix s'establí en nou anys, compresos entre els dies 1 de març de 1623 i el darrer de febrer de 1632. Aquesta durada era molt llarga si es compara amb altres contractes d'arrendament del mateix segle: així el de Maçanet de Cabrenys de l'any 1626 durava 5 anys,²¹ el de Reus de l'any 1610 en

18 Els oferiments es van treure els dies 21 i 23 de maig, 13 i 26 de juny i 6 de juliol de 1622. AHCTE. Fons Municipal de Tortosa. Provisions 77.

19 Ramon Amigó. *Neveres pre-industrials (pous de neu) al Camp de Tarragona*. Reus: Centre de Lectura 1987, 143.

20 AHCTE. Fons Municipal de Tortosa. Albarans 8, fs. 230v.-233.

21 Pere Roura i Sabà, "Els pous de la neu de Maçanet de Cabrenys". *Programa de festes d'estiu-1989*, s/p.

- durava dos,²² i els de Xerta de l'any 1692²³ i el de la Bisbal d'Empordà de l'any 1614,²⁴ només duraven un any
- b. El primer punt del contracte estipula la durada del període anual durant el qual el llogater obligatòriament havia de subministrar neu (del primer dia de març fins el darrer dia de novembre), sempre que nevés o gelés en les Ports de Tortosa, Orta o Arnes entre els dies primer de setembre a l'últim de maig. En el cas que algun any no caigués neu, el llogater del servei tindria l'obligació d'anar a buscar-ne fora dels Ports, fins allà on fos necessari i només podria augmentar el preu de venda en un diner per lliura de neu per cada dia extra de camí fins la font de proveïment. Respecte a la durada de la temporada obligatòria de venda de neu, a les poblacions de Reus i Xerta, segons els contractes esmentats dels anys 1610 i 1692, el període era més curt que a Tortosa: desde el primer dia de maig fins el darrer de setembre a Reus i entre Pasqua de Resurrecció i finals d'octubre a Xerta.
 - c. El segon apartat del contracte estableix l'obligació que tenia el llogater del servei de tenir sempre disponible per a la venda una certa quantitat de neu o gel (fins una càrrega durant el dia i una arrova durant la nit) i la pena en cas d'incompliment d'aquest punt, la qual era de deu sous per cada cop que manqués neu.
 - d. El punt tercer tracta de l'obligació que tenia l'arrendatari de tenir guardada neu en els pous, ja que en el cas de no tenir-ne i estar la ciutat necessitada del servei, el municipi podia llavors encomanar a algú que anés a buscar-ne, anant les despeses a càrrec de l'arrendatari, tal com passava a Reus. Si persistia aquesta mancança de servei, el municipi podia fins i tot nomenar algú per a què es fes càrrec del proveïment de neu durant la resta d'aquell any, perdent automàticament l'arrendatari els seus drets, els quals no recuperaria fins l'any següent.
 - e. Els article cinquè i sisè tracten, respectivament, de la prohibició de trencar o malmetre els pous de neu i del regal de quatre arroves de gel o de neu que el llogater havia de fer al municipi per al dia "del córrer dels toros..."; en cas de no celebrar-se aquella festa, el valor en metàl·lic de les quatre arroves serien donades per l'arrendatari a l'hospital municipal de la Santa Creu.²⁵

22 Ramon Amigó. *Neveres pre-industrials (pous de neu)...*, 143.

23 Joan-Hilari Muñoz i Sebastià. "Subministrament de gel al segle XVII", *Xàrata*, 13. Xerta: C.C.E.X. 1993, 13.

24 Josep Matas. "Notícies sobre un antic negoci ...", s/p.

25 De manera semblant i amb igual destinació per al dia de festa, l'arrendatari de la imposició del vi del període 1626-1629, havia de donar "...un cànter de vi blanch y un altre de vi claret y dos arroves de neu..." En el cas de no celebrar-se l'esmentada festa, llavors l'arrendatari havia de donar trenta sous en metàl·lic a l'hospital. AHCTE. Fons Municipal de Tortosa. Albarans 9, f. 99.

- f. L'apartat setè estableix l'obligació de l'arrendatari, al final de cada període anual de vigència del contracte (el darrer dia de novembre), de lliurar la quantitat pactada de 121 lliures i 10 sous. En el cas de Maçanet de Cabrenys l'any 1626, els arrendataris dels pous de neu es varen comprometre a pagar 140 lliures: 100 el dia de la Mare de Déu d'Agost i les 40 restants el dia de Tots Sants.²⁶
- g. El punt vuitè tracta dos aspectes interessants: en primer lloc obliga al proveïdor a presentar avaladors per si de cas hi hagués algun problema amb els pagaments anuals acordats. Recordem, per exemple, com l'any 1611 el municipi va intentar subhastar una finca propietat dels hereus d'un dels fiadors de l'arrendatari del proveïment de neu, a causa dels deutes pendents que aquest tenia amb el clavari del municipi. En compensació a aquesta obligació, el municipi es comprometia a promulgar establiments (o sigui, disposicions amb caràcter de llei) sempre que l'arrendatari ho demanés.
- h. La disposició novena és important, per les conseqüències que després comentarem, ja que facultava el govern municipal a rebre testimonis sempre que ho cregués convenient per demanar-los que testifiquessin si havia nevat o no en els Ports de Tortosa, Orta o Arnes.²⁷ En el cas que el municipi decidís enviar gent al Port, calia avisar també a l'arrendatari per si volia acompanyar-los. En el cas que els homes enviats afirmessin que hi havia neu suficient i de qualitat per empouar-la, l'arrendatari tenia l'obligació de emmagatzemar-la a càrrec seu i proveir la ciutat de neu al preu acordat de tres diners per lliura.
- i. El dos darrers punts del contracte tracten d'una banda de la prohibició municipal de "que ninguna persona pugui per la dita ciutat anar venent aigua o vi refredat ab neu o gel, sens licència de dit proveïdor...", sota pena de tres lliures; curiosament a Reus estava fixada la mateixa quantitat de multa per idèntic cas.²⁸ El darrer punt estableix la multa de tres lliures si l'arrendatari "...quant a ora de dinar y de sopar de quiscun dia, no tindrà sufficient neu o gel per a donar a qui li ho demanarà..."

Per últim, només voldríem tractar de forma resumida una causa de discòrdia que va sorgir entre Joan Tarròs i el govern municipal de Tortosa a principis de l'any 1625, quan sembla que la ciutat va descobrir que Tarròs no havia arroplegat neu aquell hivern i per això va decidir

²⁶ Pere Roura i Sabà, "Els pous de la neu...", s/p.

²⁷ Aquesta prerrogativa municipal de vegades era utilitzada ja que, per exemple, el dia 19 de desembre de 1622, el consell del municipi va decidir enviar 2 o 3 homes "...al Port a veure la neu que ha caigut si és bona per a posar en lo pou per lo proveïdor...". AHCTE. Fons Municipal de Tortosa. Provisions 77, s/f.

²⁸ Ramon Amigó. *Neveres pre-industrials (pous de neu)...*, 144.

encausar-lo.²⁹ Així, els procuradors utilitzant la prerrogativa anteriorment ciutada, varen localitzar alguns testimonis que van declarar que la nit que va del 21 al 22 de novembre de 1624 havien vist nevar fins a 4 dits de gruix en el Coll de l'Assucar; per igual motiu, també es recolliren els testimonis de Mateu Curto i el seu criat que afirmaren haver vist nevar i gelar els darrer dies de novembre d'aquell any, ja que quan estaven als "bassis de la Costa del Matrach", en el camí entre Beseit i Tortosa, van haver de trencar els quatre dits de gruix de gel format en les basses per abeurar les cavalcadures; per últim, els pagesos Mateu Martí i Pasqual Ramon, per ordre dels procuradors varen anar a veure els pous de la neu que Tarrós tenia en el Mascar i "entrant en dit pou, baixaren baix y regonegueren aquell y veren que en dit non y havia neu ni gel ni en poca ni en molta quantitat..."

En vista d'això, el govern municipal el dia 26 de febrer de 1625 va reclamar a Joan Tarrós que anés tot seguit al Port a recollir la neu que pogués, aquest va respondre que no n'hi havia prou per arreplegar.³⁰

Valoracions finals

A partir de les dades aportades en aquest petit estudi hem encetat la investigació sobre un dels tants temes pendents per a conèixer el passat econòmic d'aquestes terres: l'aprofitament de la neu del massís dels Ports per al consum humà durant l'edat moderna.

Hem tractat els inicis del seu aprofitament a la ciutat de Tortosa i l'interés del municipi per a controlar aquesta lucrativa activitat econòmica, a causa de la popularització del consum de neu i glaç per a diversos usos.

A partir de l'anàlisi dels punts del dos primers contractes d'arrendament del proveïment de neu, hem vist com el govern municipal de Tortosa intentava controlar fiscalment aquest important servei, garantint el monopoli de la venda de gel per al llogater, però imposant-li unes dures condicions que permetessin assegurar el proveïment normal de neu o glaç durant els mesos de l'estiu. Malgrat aquestes condicions contractuals, sembla que hi havia gent interessada a fer aquest servei, segurament a causa de la gran demanda de neu o glaç natural, de forma semblant al que passava a molts altres llocs de Catalunya en aquella mateixa època.

29 AHCTE. Fons Municipal de Tortosa, reg. 1.895 (paper).

30 AHCTE. Fons Municipal de Tortosa, reg. 1.899 (paper).

Esperem que que en un futur altres investigacions puguin aportar més dades i ampliar el coneixement que actualment tenim sobre aquest interessant tema.

Apèndix documental

1622, juliol, 29. Tortosa

Arrendament públic del proveïment de neu o gel a la ciutat de Tortosa per un període de nou anys compresos entre el dia 1 de març de 1623 i el darrer dia de febrer de 1632.

Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre. Fons Municipal de Tortosa. Albarans 8, folis 230v.-233.

És lo albarà de la provisió de neu o gel per temps de nou anys, comensadors lo primer dia del mes de març del any 1623 y finirà lo darrer de febrer de 1632, arrendat a mestre Joan Tarròs, velluter, per 121 lliures, 10 sous per any, feu se lo acte a 29 de juliol 1622.

Tothom qui entenga y vulla empendre de provehir de neu o gel la present ciutat de Tortosa per temps de nou anys, comensadors del primer dia del mes de mars del any mil siscentos y vint y tres y finirà lo últim dia del mes de febrer mil siscentos trenta dos, ab los pactes y condicions següents:

1.- Primerament, sapien que han de comensar de provehir dita ciutat quiscun any des del dit primer dia de març fins per tot lo mes de noembre ynclusive, caent neu o gelant en los termens de la present ciutat, o de Orta, o Arnes; entenent y declarant que la obligació de provehir neu, nevant o gelant en los dits termens, se entenga nevant o gelant dels del primer de setembre del un any fins la últim de maig del altre y en cas que en los dits termens no nevàs o gelàs, tindrà obligació lo mateix provehidor de provehir neu o gel de altra part de la més prop que es pot trobar, augmentant lo preu ordinari en que aurà arrendat com ab lo present li augmenten a un diner per liura de neu o gel, per cada jornada que distarà de la present ciutat, la part de hont se provehirà; y aquest augment de preu no tinga loch en cas que lo dit provehidor tingués replegada neu o gel del any precedent dins del termens de la present ciutat, per en tal cas tindrà obligació de provehir dita ciutat de dita neu o gel del any precedent, sens poderne vendre a persona alguna al mateix preu, fins tant sia acabada, com no excedesca lo haverla de portar de tres jornades lluny de Tortosa, çò és a sis legues per jornada.

2.- Item, sapien lo qui dita provisió empendran, que seran obligats provehir cada dia per dit temps la dita ciutat de dita neu o gel per tot lo temps damunt dit, ab tota la abundància que haurà menester, de tal manera que hayen de tenir sobrada, fins que vinga la altra, una càrrega y que tinguen obligació a qualsevol hora, tant de dia com de nit, donar tota la neu que li demanaran, ab que no excedesca lo que la y demanarà de nit de una arrova, e si al contrari faran, que per cada vegada que deixaran de dar neu o gel a qualsevol persona

que la ·y demanarà, tenintne en sa casa, encorreguen en pena de deu sous, tantes vegades quantes vegades dexaran de donarne, partidors un ters a la Senyoria, lo altre al official executant y lo restant ters a qualsevol particular que ynstarà la dita executió, declarant per legítima ynstantia qualsevol persona, encara que al tal que ynstarà la executió, se li haya donat neu, com si haya negat a altri y no per çò estaran ympeditos los officials que voldran fer la executió de fer aquella *ex officio*, quant no ·y haya ynstantia, ans bé si no hi haurà ynstantia, en tal cas los dos terços de dita pena sia del executant y que dita pena y penes se puguen y deguen executar per los molt magnífichs senyors procuradors o mustaçaffs o altre de aquells que ara són y per temps seran de dita ciutat.

3.- Item, sapia dit provehidor que sempre y quant lo dit provehidor tindrà neu o gel en los pous dels tèrmens de la present ciutat, y no portarà y vendrà com està dit, que en tal cas la dita ciutat, a cost y despeses de aquell, pugua ferne portar a la present ciutat dels pous de dit provehidor, y en cas no tinga en dits pous, pugua també dita ciutat, a cost y despeses de dit provehidor, comprarne y ferne portar a la present ciutat, no excedint les dites tres jornades, y venentla un diner més per lliura cada jornada, com està dit, donant la administració a la persona que ben vist serà als magnífichs senyors procuradors ab lo salari que·ls apareixerà taxarli, lo qual administrador per tot aquell any, encara que lo dit provehidor tingués sufficient provisió de neu o gel, com no la tinga ya feta dins dels tèrmenes de la present ciutat, provehirà a costes del dit provehidor la present ciutat de neu o gel, al preu que haurà arrendat lo dit provehidor y tot lo que si pendrà, pagarà lo provehidor y ses fiances, declarant per llegítima pena de dites avans lo jurament del dit administrador.

4.- Item, sapia que la dita ciutat prohibirà, segons que de present prohibeix, que ninguna persona pugua vendre neu o gel en la present ciutat y son terme, a fi que no·s pugua fer frau ni dany al dit provehidor, sots pena de deu lliures, executadora dita pena *ut supra*, y partidora ço és, un ters a la senyoria, un altre ters al official executant, y lo altre ters al dit provehidor, y ultra la dita pena, la dita neu y gel sia perduda y applicada al dit arrendatari, y açò per cada vegada que serà contrafet al present capítol. Y que ninguna persona pugua fer pous per a replegar neu o gel en los Ports de aquella y si·n tindran de fets, no puguen aquells replegar neu o gel, sots la sobredita pena executadora y partidora *ut supra*.

5.- Item, sapia que·s prohibirà, segons que de present se prohibeix, que ninguna pesona pugua rompre ni tocar los pous ni cases de dita neu o gel, ni furtarne ni pendre'n, sots pena de refer lo dany en doble al dit provehidor o provehidors, y dites liures applicadores lo un ters a la senyoria; lo altre ters al official executant, y lo altre ters al dir provehidor, y executadora *ut supra*.

6.- Item, sapia que quiscun any lo dia del córrer dels toros, si·s correran, hajen de donar quatre arroves de neu o gel a dita ciutat o a la persona qui serà deputada per dits senyors procuradors, y si no hi haurà córrer de toros en dita ciutat, hajen de donar al síndich del hospital lo valor de dites quatre arroves de neu o gel.

7.- Item, sapia que quiscun de dits nou anys puix en qualsevol d'ells, tindrà obligació de provehir de neu o gel, encara que no nevàs ni gelàs en los tèrmens de Tortosa, o Orta, o Arnes (puix la diferencia sols estarà en lo preu), seran tenguts y obligats donar a al present ciutat o al clavari de aquella per la Taula del Cambi de dita ciutat lo darrer dia del mes de noembre per als gastos de aquella quantitat que·s offerirà al encant.

8.- Item, sapia lo qui dita provisió de neu o gel empendrà, que per totes les coses susdites y quiscuna de aquelles cumplir y effectuar, se hauran de obligar a la dita ciutat y donar fiances competents, a coneguda dels molt magnífichs senyors procuradors de 24^a de dita ciutat, conforme lo stil de la scrivania de aquella e més sapia que la dita ciutat los farà stabliments sempre que·ls serà liurada la dita provisió per les coses susdites y quiscuna d'elles, sempre que·ls demanarà lo provehidor y no per ço puga deixar de pagar lo que prometrà.

9.- Item, que quiscun any puguen lo senyors procuradors, que per temps seran *ex officio*, o a ynstància del síndich de la present ciutat, rebre los testimonis de com en los dits tèrmens de Tortosa, Orta y Arnes o qualsevol de aquells haurà nevat o gelat, citant emperò al dit provehidor per a veure junt ab los testimonis y si per la deposició de dos testimonis contestes apareixerà als dits illustres senyors procuradors, haver provat que ha nevat o gelat en los dits termens o qualsevol de aquells, en tal cas tindrà obligatió dit provehidor de neu o gel de provehir la present ciutat de neu o gel al preu que haurà concertat, sots les penes sobredites, sens que puga ésser ympedida la època per part de dit provehidor o altra qualsevol altra persona en virtut de letres reals obtengudes ans de la dita prova o després de aquella. A les quals y a qualsevol exceptió, etiam que sia de nullitat, *vel per viam restitutionis in integrum*, ha de renuntiar lo dit provehidor, reservantli emperò facultat, sens perjuhí de les dites executions, de poder provar lo contrari en judici plenari, obtenintne emperò primer sententia diffinitiva en son favor.

10.- Item, sapia que la present ciutat prohibirà, segons que de present prohibeix, que ninguna persona puga per dita ciutat anar venent aigua o vi refredat ab neu o gel, sens licència del dit provehidor, encara que compràs la neu de aquell, sots pena de tres liures per quiscuna vegada que serà contrafet, partidores un ters a la senyoria, altre ters al official executant y lo altre al provehidor, y no ynstant lo provehidor lo dit ters, sia del hospital de Santa Creu.

11.- Item, sapia dit provehidor que sempre y quant a ora de dinar y de sopar de quiscun dia, no tindrà sufficient neu o gel per a donar a qui li ·u demanarà, encorrega per quiscuna de dites dos vegades de dinar y sopar en pena de tres liures, executadores y partidores, *ut supra*.

E tothom hi diga qui dir hi vulla que al menys de preu donarà la liura de neu o gel se li liurarà.